

3. Chalara dieback of ash (*Chalara fraxinea*) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.foresry.gov.uk/chalara>. – Date of acces: 24.04.2013.
4. Gross A. Reproductive mode and life cycle of the ash dieback pathogen *Hymenoscyphus pseudoalbidus* / A Gross, P. L. Zaffarano, A Duo, C. R. Grünig // *Fungal Genet. Biology.* – 2012. - Vol. 49. - P. 977–986.
5. Kowalski T. *Chalara fraxinea* sp. Nov / associated with dieback of ash (*Fraxinus excelsior*) in Poland / T. Kowalski // *Forest Pathology.* – 2006. - V. 36. - P. 264.
6. The Fraxback action [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.Fraxback.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=233. – Date of acces: 24.04.2013.

УДК 582.32

ДО БРІОФЛОРИ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ ПІВДНЯ УКРАЇНИ: МОХОПОДІБНІ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ «ДЕРЕВОСТІЙ АКАЦІЇ БІЛОЇ» (ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ)

Н.В. Загороднюк

Херсонський державний університет, кафедра ботаніки, м. Херсон, 73003

Пам'ятка природи місцевого значення «Деревостій акації білої» – складова природно-заповідного фонду Цюрупинського району Херсонської області, насадження *Robinia pseudoacacia* площею 3,0 га, створене в 90-х роках XIX сторіччя [3]. Основу деревостану складають дерева *Robinia pseudoacacia*, *Gleditsia triacanthos*, *Acer negundo*. Пізніше до складу деревних порід спонтанно включились *Morus alba*, *Acer platanoides*, *Quercus robur*, *Ulmus carpinifolia*, *Celtis occidentalis*, та низка місцевих чагарників, таких як *Rubus fruticosus*, *Swida sanguinea*, *Viburnum opulus*.

Мохоподібні даного заповідного об'єкту досліджувались нами на основі аналізу оригінального гербарного матеріалу мохоподібних, зібраного під час експедиції 2015 року. Збори були приурочені до найбільш типових екоотопів, утворених в межах обстеженого лісового насадження.

В складі бріофлори «Деревостою акації білої» ідентифіковано 25 видів мохоподібних, що представляють 16 родів 12 родин 8 порядків 2 класів 2 відділів вищих безсудинних рослин. В переважній більшості своїй ці мохоподібні є звичайними представниками місцевої бріофлори [2, 5]. 6 видів – *Porella platyphylla*, *Frullania dilatata*, *Radula complanata*, *Synrichia papillosa*, *Nyholmiella gymnostoma*, *Orthotrichum patens* – включені в природоохоронні документи різного рангу [4, 6].

Серед 25 видів переважають представники родин *Orthotrichaceae* (6 видів, 24,0%), решта видів більш-менш рівномірно розподілились між родинами *Hypnaceae*, *Brachytheciaceae*, *Bryaceae* і *Pottiaceae* (по 3 види, по 12,0%). Кількість дводомних і однодомних видів приблизно однакова (13 видів, 52,0% та 12 видів, 48,0% відповідно); для трохи менш ніж половини відома здатність утворювати спеціалізовані органи виводкового розмноження (11 видів, 44,0%). Виражено переважаючими життєвими формами виявились килим плоский (10 видів, 40,0%), дернина рихла (6 видів, 24,0%) та подушка мала (5 видів, 20,0% відповідно). З точки зору специфікації поширення мохи деревостану є неморалами (13 видів, 52,0%) та бореалами (7 видів, 28,0%). З екологічні точки зору досліджену групу мохів можна охарактеризувати як мезоксерофітну (14 видів, 56,0%), геліосциофітну (12 видів, 48,0%), інцертофільну (22 види, 88,0%), олігомезотрофну (13 видів, 52,0%). Серед досліджених мохів присутні як індигофіти (10 видів, 40,0%), так і апофітні мохи (15 видів, 60,0%); серед останніх переважає геміапофітна група – 9 видів, 36,0% бріофлори.

Досліджені мохові обростання сформувались на таких субстратах, як гнила кора і гнила деревина (пеньки, повалені стовбури і уламки гілок *Robinia pseudoacacia*, *Acer negundo*, *Quercus robur*, *Celtis occidentalis*) і кора живих форофітів (стовбури і основи стовбурів *Robinia pseudoacacia*, *Quercus robur*, *Acer negundo*). Найбільш різноманітними є обростання на корі *Acer negundo* (16 видів), на інших деревах росте 7-9 видів. На епіксільних субстратах мохів більше: 15-16 видів. Структури комплексів мохоподібних подібні: на корі дерев домінують групи за участі малих подушок *Orthotrichum pumilum*, *O. diaphanum*, *O. speciosum*, *O. affine*. Меншою є роль плоскокилимових угруповань з *Leskea polycarpa*, *Pylaisia polyantha*, *Hypnum cupressiforme*, *H. cupressiforme* var. *filiforme*, до яких зрідка домішуються *Amblystegium serpens* var. *saxicola*, *Hypnum lacunosum* тощо. Тут же трапляються килими печіночників.

На гнилій деревині, опалих гілках і корі, що відслонюється, зменшується кількість ортотрихових, збільшується роль плеврокарпних обростань, в складі яких з'являються *Brachytheciastrum velutinum*, *Brachythecium salebrosum*, *Amblystegium serpens*, *Homalothecium sericeum*.

Мохи, типові для нагрунтових екоотопів степів та чагарників, переселились на окоренки листяних дерев та уламки гнилої деревини, де зібрані *Ceratodon purpureus*, *Bryum moravicum*, *B. capillare*, *Syntrichia ruralis*, *S. ruraliformis*, *Grimmia pulvinata*.

Бріофлора дослідженого насадження наочно демонструє зміни, що відбуваються в бріофлорі Нижньодніпровських пісків внаслідок заліснення. Зростає роль епіфітних і епіксільних мохів, в першу чергу видів родини *Orthotrichaceae*, паралельно зі зменшенням ролі *Pottiaceae* [1]. Зникають типові епігейні види мохів, за виключенням полісубстратників, біологія яких дозволяє перебратися для проживання на дерев'янисті субстрати.

Література

1. Бойко М.Ф. Анализ бріофлоры степной зоны Европы / М.Ф. Бойко. – Киев: Фитосоцицентр, 1999а. – 180 с.
2. Бойко М.Ф. Мохообразные в ценозах степной зоны Европы / М.Ф. Бойко. – Херсон: Айлант, 1999б. – 160 с.
3. Бойко М.Ф. Екологія Херсонщини: Навч. пос. для студ. вищих навч. закл. / М.Ф. Бойко, С.Г. Чорний. – Херсон: Терра, 2001. – 156 с.
4. Бойко М.Ф. Рідкісні та зникаючі види мохоподібних України / М.Ф. Бойко / Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин: Матер. міжнар. конф. (Київ, 11-15 жовтн. 2010 р.) / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т ботаніки ім. М.Г. Холодного, Укр. бот. тов-во. – Київ: Альтерпрес, 2010. – С. 217-221.
5. Загороднюк Н.В. Мохоподібні в ектопах ландшафтного заказника «Саги» (Херсонська область) / Н.В. Загороднюк // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у загальноосвітній та вищій школі: Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф (м. Полтава, 2-3 листопада 2017 р.). – Полтава: ФОП Гаража М.Ф., 2017. – С. 103-106.
6. Red Data Book of European Bryophytes. – Trondheim, European Committee for Conservation of Bryophytes, 1995. – 291 p.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ІНСТИТУТ ГІДРОБІОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ
ГІДРОЕКОЛОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРАЗИТОЛОГІВ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ – 2018

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Житомир – 2018
ПП «Рута»

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №11 від 27 лютого 2018 року)*

Рецензенти:

Леонід Петрович Горальський - доктор ветеринарних наук, професор, завідувач кафедри анатомії та гістології Житомирського національного агроекологічного університету
Світлана Вікторівна Гордійчук – кандидат біологічних наук, доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін, проректор з навчальної роботи Житомирського медичного інституту
Наталія Миколаївна Поліщук - кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри методики викладання навчальних предметів КЗ «Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

Біологічні дослідження – 2018: Збірник наукових праць. – Житомир: ПП «Рута», 2018. – 442 с.

У збірнику подаються нові результати теоретичних, прикладних та науково-методичних досліджень провідних учених із широкого спектру біологічних проблем. Видання розраховане на студентів, аспірантів, вчителів, викладачів та науковців.

Редакційна колегія:

Шевчук Андрій Володимирович – в. о. ректора ЖДУ імені Івана Франка, к.істор.н., доц. (голова);
Акімов Ігор Андрійович – директор Інституту зоології імені І.І.Шмальгаузена НАНУ; чл.-кор. НАНУ, д.б.н. (співголова);
Афанасьєв Сергій Олександрович – директор Інституту гідробіології НАНУ, д.б.н., проф. (співголова);
Сейко Наталія Андріївна – проректор з наукової роботи ЖДУ імені Івана Франка, д.п.н., проф.;
Янович Лариса Миколаївна – проректор з навчальної роботи ЖДУ імені Івана Франка, д.б.н., доц.;
Романенко Віктор Дмитрович – академік НАНУ, д.б.н. Інститут гідробіології НАНУ;
Юришинець Володимир Іванович – заступник директора Інституту гідробіології НАНУ з наукової роботи, д.б.н.;
Романчук Людмила Донатівна – проректор з наукової роботи та інноваційного розвитку ЖНАЕУ, д. с.-г. н., проф.;
Романенко Олександр Вікторович – зав. кафедри біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, чл.-кор. НАНУ, д.б.н., проф.;
Корнюшин Вадим Васильович – гол.н.с. відділу паразитології Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена НАНУ, д.б.н., проф.;
Межжерін Сергій Віталійович – зав. відділом еволюційно- генетичних основ систематики Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена НАНУ, д.б.н., проф.;
Грубіно Василь Васильович – зав. кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка, д.б.н., проф.;
Крот Юрій Григорович – пр.н.с. відділу екологічної фізіології водяних тварин Інституту гідробіології НАН України, к.б.н.;
Вискушенко Дмитро Андрійович – декан природничого факультету ЖДУ імені Івана Франка, к.б.н., доц.;
Кутек Тамара Борисівна – декан факультету фізичного виховання та спорту ЖДУ імені Івана Франка, доктор наук з фізичного виховання та спорту, проф.;
Стадниченко Агнеса Полікарпівна – зав. кафедри зоології, біологічного моніторингу та охорони природи ЖДУ імені Івана Франка, д.б.н., проф.;
Житова Олена Петрівна – зав. кафедри екології лісу та безпеки життєдіяльності ЖНАЕУ, д.б.н., доц.;
Киричук Галина Євгенівна – зав. кафедри ботаніки, біоресурсів та збереження біорізноманіття ЖДУ імені Івана Франка, д.б.н., проф.;
Гарбар Олександр Васильович – зав. кафедри екології та природокористування ЖДУ імені Івана Франка, д.б.н.;
Корнійчук Наталія Миколаївна – зав. кафедри медико-біологічних основ фізичного виховання та спорту ЖДУ імені Івана Франка, к.б.н., доц.;
Тарасова Юлія Вікторівна – доцент кафедри зоології, біологічного моніторингу та охорони природи ЖДУ імені Івана Франка, к.б.н.;
Шевчук Світлана Юріївна - доцент кафедри зоології, біологічного моніторингу та охорони природи ЖДУ імені Івана Франка, к.б.н.;
Андрійчук Тамара В'ячеславівна – старший викладач кафедри зоології, біологічного моніторингу та охорони природи ЖДУ імені Івана Франка, к.б.н.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За достовірність фактів, власних імен та інші відомості відповідають автори публікації. Думка редакції може не збігатися із думкою авторів.

Наукове видання

БІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ – 2018

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Підписано до друку 12.03.2018 р.
Формат 60x84/16 Папір офсетний №1.
Гарнітура Adonis C.
Ум. друк. арк. 25,81
Наклад 240 Зам. 3147

ПП “Рута”
10014, Україна, м. Житомир, вул. Мала
Бердичівська 17а *Свідоцтво про внесення в
Державний реєстр
серія ДК №3671 від 14.01.2010*